

Monika Zabrocka

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

AUDIODESKRYPCJA W PROGRAMACH DLA DZIECI – AUDIODESKRYPCJA SZCZEGÓLNA?

Zarys treści: Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie szczególnej roli audiodeskrypcji przygotowywanej z myślą o najmłodszych widzach. Zagadnienie zostanie omówione na postawie opinii dorosłych, którym bliski jest problem dysfunkcji wzroku, a które zebrano w czasie badania przeprowadzonego jesienią 2013 za pomocą ankiety internetowej. Tekst ten podkreśla wielość funkcji, jakie powinna spełniać AD kierowana do dzieci, zwracając tym samym uwagę odbiorców na problem związany z jej ograniczoną dostępnością na polskim rynku produktów audiowizualnych.

Słowa kluczowe: audiodeskrypcja; przekład audiowizualny; procesy poznawcze

---

Początki audiodeskrypcji na świecie sięgają wczesnych lat 80. XX wieku (Snyder 2005: 191–192; Szymańska 2011: 27–30) i choć w wielu krajach praktyka jej tworzenia jest już dobrze ustabilizowana (Remael, Vercauteren 2007: 74), to jednak w Polsce jest to zjawisko wciąż nowe i niezbyt rozposzechnione. Brakuje też przepisów regulujących w jasny sposób jej obecność na rynku polskich mediów czy multimediiów.

Audiodeskrypcja to dostarczany kanałem słuchowym opis, dzięki któremu dzieła wizualne stają się dla osób niewidomych i niedowidzących¹ nie tylko w pełni dostępne, ale też przyjemne w odbiorze (Fels i.in. 2006: 295–297).

---

¹ Grupa odbiorców audiodeskrypcji jest bardzo niejednorodna. W najbardziej podstawowym założeniu są to oczywiście osoby niewidome i niedowidzące, jednak obecnie prowadzi się badania również na temat wykorzystania audiodeskrypcji w edukacji, m.in. w nauce języków obcych, oraz w pracy z dziećmi z różnego typu trudnościami.

Jako transfer obrazów i niejasnych dźwięków na słowną narrację audiodeskrypcja stanowi niejako substytut wizualnej warstwy filmu lub przedstawienia. Możemy się z nią spotkać także w muzeach i galeriach sztuki oraz w czasie różnego rodzaju widowisk².

W badaniach odbioru audiodeskrypcji główny nacisk kładzie się na wpływ rodzaju wykorzystanej mowy (aktor, lektor, synteza) na poprawność i komfort odbioru³. W istocie sposób dźwiękowej realizacji skryptu w ogromnym stopniu decyduje o ogólnej ocenie jakości audiodeskrypcji. Do pozostałych czynników wpływających na nią zalicza się indywidualne zdolności audiodeskryptora, takie jak dobry zmysł obserwacji, umiejętność selekcji informacji i redakcji tekstu oraz dobór odpowiedniego języka audiodeskrypcji – dostosowanego do wieku i zdolności percepcyjnych odbiorcy, a także do rodzaju audiodeskrybowanego dzieła, ponieważ to właśnie język powinien na poziomie dźwiękowym odwzorowywać jego strukturę i unikalny charakter (Snyder 2005: 194–196; Orero 2011)⁴. Podstawowym zadaniem audiodeskryptora, podobnie jak i każdego innego tłumacza, jest przekład adekwatny (możliwie najbardziej dokładny i spełniający pewne narzucone przez oryginał założenia estetyczne) z języka wyjściowego na język docelowy, zrozumiały dla odbiorcy, przy czym w audiodeskrypcji językiem wyjściowym jest język filmu, czyli obraz, który musi zastać przełożony na słowa. Te zaś, zanim ostatecznie trafią do odbiorcy, zostają poddane procesowi udźwiękowienia, rozumianemu jako właściwe odczytanie i nagranie skryptu audiodeskrypcji (Orero 2012: 15). Tu z kolei należy przypomnieć, że audiodeskrypcja, jak każdy przekład audiowizualny, powinna w pełni współgrać z oryginalną ścieżką dźwiękową filmu, ponieważ dopiero wraz z dialogami i odgłosami tła tworzy spójną całość dzieła audiowizualnego (Mälzer-Semlinger 2012: 30; Braun 2007: 3; Remael, Vercauteren 2010: 156).

Celem niniejszego artykułu, bazującego na wynikach ankiety przeprowadzonej jesienią 2013 roku, jest podkreślenie szczególnej roli słowa kierowanego za pomocą audiodeskrypcji do odbiorców w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zaproponowane zagadnienie chciałabym omówić z punktu widzenia osób dorosłych z dysfunkcją wzroku, starając się jednocześnie odpowiedzieć na pytanie, jakie są ich oczekiwania względem audiodeskrypcji przygotowywanej dla dzieci. Internetową ankietę z kilkunastoma

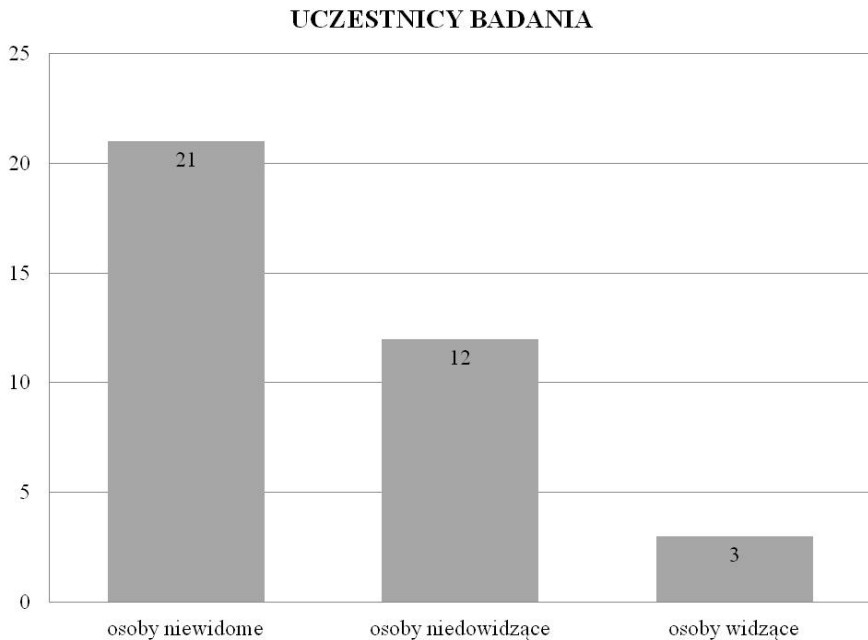
---

² Por. Szymańska on-line.

³ Por. Zabrocka 2014a i 2014b.

⁴ Por. także zasady tworzenia skryptów AD: <http://www.audiodeskrypcja.pl/ogolnezasady.html>.

pytaniem (w większości otwartymi) wypełniło 36 osób dorosłych (w wieku 20–37 lat). Byli to ochotnicy, którzy sami zgłosili swoją gotowość do udziału w badaniu, co może sugerować, że poziom ich wiedzy na temat audiodeskrypcji nie jest zerowy. Wśród uczestników były zarówno osoby niewidome od urodzenia, jak i osoby ociemniałe, osoby niedowidzące/słabowidzące oraz troje widzących – rodzice dzieci niewidomych (por. rys. 1). Dzięki odpowiedziom respondentów możemy ustalić, na czym dokładnie ich zdaniem polega wyjątkowość roli audiodeskrypcji przygotowywanej dla dzieci z dysfunkcją wzroku.

Rys. 1. Struktura grupy badawczej ze względu na stopień uszkodzenia wzroku

Nie bez wpływu na wynik badania pozostaje obycie ankietowanych z audiodeskrypcją, zwłaszcza zaś z audiodeskrypcją w filmie i telewizji, ponieważ swoje opinie osoby te będą formułowały na podstawie własnych doświadczeń i preferencji. Dlatego też w pierwszej kolejności respondentów zapytano o to, jak często oni sami korzystają z audiodeskrypcji. Odpowiedzi były bardzo różne, zdecydowanie jednak zależały od stopnia uszkodzenia wzroku osoby badanej. Niewidomi korzystają z audiodeskrypcji dużo częściej aniżeli niedowidzący. Dwie osoby niewidome spośród dwudziestu jeden ankietowanych

twierdziły, że audiodeskrypcja jest przydatna, ale dobrze radzą sobie również bez niej, w związku z czym są zainteresowane tym tematem w stopniu zale-dwie umiarkowanym. Dla porównania tylko jedna osoba niedowidząca była bardzo dobrze zaznajomiona z audiodeskrypcją i wszelkimi nowinkami na jej temat, przy czym osoba ta przyznała, że jest to związane z faktem, że w jej najbliższym otoczeniu znajduje się sporo osób niewidomych. Osoby niewidzące są dużo bardziej zdeterminowane, jeśli chodzi o wyszukiwanie filmów i wydarzeń kulturalnych uzupełnionych o audiodeskrypcję, z reguły są też bardziej otwarte na różne sposoby jej wykonania. Większość z tych osób⁵ zna audiodeskrypcję przede wszystkim z kina i tam najczęściej ma z nią do czynienia. Z udzielanych odpowiedzi jasno wynika, że osoby te dość dobrze orientują się, jakie produkcje kinowe czy DVD oraz jakie przedstawienia teatralne oferowane są z audiodeskrypcją. Chcą one aktywnie uczestniczyć w życiu kulturalnym, ponieważ jest to dla nich dość istotny aspekt funkcjonowania w społeczeństwie. Ci, którzy znają dobrze jakiś język obcy (przede wszystkim angielski lub hiszpański, ponieważ wciąż najczęściej audiodeskrybuje się w tych właśnie językach), oglądają filmy z obcojęzyczną audiodeskrypcją, co – jak sami mówią – daje im dużo większy wybór, zwłaszcza w przypadku filmów fabularnych. Jeśli osoby niewidome nie korzystają z audiodeskrypcji, to głównie dlatego, że w Polsce nie ma jej w interesujących je produkcjach. Uwagę tę kierują przede wszystkim pod adresem stacji telewizyjnych, które nadal oferują znikomą liczbę nowości filmowych z audiodeskrypcją.

Bardzo duże zainteresowanie audiodeskrypcją wykazali ankietowani rodzice dzieci niewidomych, zaznaczali też, że nie są wyjątkowi w tym względzie. Z całą pewnością rodzicom dzieci niewidomych bardzo zależy na tym, aby mimo niepełnosprawności miały one od najmłodszych lat, dokładnie tak, jak ich widzący rówieśnicy, dostęp do mediów audiowizualnych i do sztuki. Z ich obserwacji wynika też, że dzieci inaczej odbierają audiodeskrypcję tworzoną *ad hoc* przez rodziców czy opiekunów, a inaczej tę przygotowaną specjalnie do danego filmu, odpowiednio napisaną i czytaną przez obcy głos.

Odpowiedzi udzielane przez osoby niedowidzące wskazują, że zazwyczaj nie korzystają one z audiodeskrypcji. Większość z nich deklaruje, że widzi wystarczająco dobrze, aby w odbiorze filmu posługiwać się wzrokiem. Jest to dla nich przede wszystkim prostsze i wygodniejsze, gdyż pomimo wady wzroku kanałem wizualnym odbierają więcej różnego rodzaju informacji, niż jest im w stanie dostarczyć audiodeskrypcja. Owszem, gdy istnieje taka moż-

---

⁵ 16 osób na 21, co stanowi 76% badanych.

liwość, to chętnie wybierają seanse z audiodeskrypcją; czasem z ciekawości lub dla towarzystwa, a czasem dlatego, że wada wzroku uniemożliwia im widzenie szczegółów, które bywają niezwykle istotne dla fabuły filmu. Jeśli jednak chodzi o produkcje z audiodeskrypcją, to ich zdaniem oferta telewizyjna, kinowa czy teatralna jest wciąż zbyt uboga, aby móc zapewnić osobom z dysfunkcją wzroku równy względem widzających dostęp do tych form rozrywki. Wszyscy ankietowani byli zgodni w opinii, że w dobie telewizji cyfrowej audiodeskrypcja powinna być standardem, a każdy telewidz, bez względu na wiek, powinien mieć możliwość wyboru, jaką wersję programu chce oglądać: z audiodeskrypcją czy bez.

O ile ogólny stan audiodeskrypcji w Polsce ankietowani uznali za słaby (a zadecydowała o tym przede wszystkim liczba produkcji audiowizualnych dostosowywanych do potrzeb osób niewidomych oraz powszechność wiedzy na jej temat), to jako szczególnie zły wskazali oni stan audiodeskrypcji przeznaczonej dla dzieci. Chodzi oczywiście o jej ciągły niedobór na polskim rynku. Nie oznacza to jednak, że o najmłodszych widzach z dysfunkcją wzroku zupełnie się zapomina, jednak audiodeskrybowane seanse filmowe czy przedstawienia dla najmłodszych pojawiają się sporadycznie, najczęściej z inicjatywy różnych fundacji w ramach specjalnie organizowanych pokazów, np. z okazji Dnia Dziecka. Stacje telewizyjne w swojej stałej ofercie mają niewiele audiodeskrybowanych programów dla dzieci i młodzieży, są to pojedyncze bajki i seriale, w dodatku na kanałach niedostępnych w ramach podstawowych, darmowych pakietów telewizyjnych. Kanał MiniMini+ zapewnia audiodeskrypcję do większości swojej ramówki, jednak jest kanałem dostępnym w pakietach rozszerzonych. Dodatkowo nie wszyscy dostawcy telewizji umożliwiają swoim abonentom dostęp do ścieżek audiodeskrypcji. Ankietowani zwracali uwagę na duże trudności związane również z samym dotarciem do informacji na temat audiodeskrypcji dla dzieci. Ich zdaniem w Internecie znaleźć można bardzo niewiele wzmianek na temat tego, jakie filmy dla dzieci są dostępne z audiodeskrypcją i gdzie należy ich szukać. Podobnie rzecz się ma w wypadku informacji o wydarzeniach kulturalnych adresowanych do tej grupy odbiorców. Potwierdzają to wyniki moich wcześniejszych badań z udziałem dzieci niewidomych⁶, z których wynika, że wiele z nich kontakt

---

⁶ Badania przeprowadziłam wiosną i latem 2013 r., a ich wyniki przedstawiłam w dwóch artykułach: *Audiodeskrypcja tradycyjna a audiodeskrypcja artystyczna: o wpływie języka i formy audiodeskrypcji na komfort jej odbioru przez osoby niewidome i niedowidzące* oraz *Audiodeskrypcja artystyczna w odbiorze osób niewidomych i niedowidzących*, a także w czasie wystąpienia na konferencji 5th Conference Media for All (Dubrownik, wrzesień 2013). Do wyników tych badań odwołuję się kilkakrotnie w dalszej części niniejszego tekstu.

z audiodeskrybowanym dziełem filmowym po raz pierwszy miało dopiero w czasie badań na temat recepcji audiodeskrypcji. Taka sytuacja skutkuje przede wszystkim ograniczonym dostępem dzieci niewidomych do programów i filmów przeznaczonych dla najmłodszych, powodowanym brakiem możliwości ich samodzielnego oglądania. Należy pamiętać, że niewidome dziecko nie zawsze będzie mogło obejrzeć dany program czy film w towarzystwie kogoś widzącego, najprawdopodobniej nie będzie też chodziło do kina. Z tego powodu nie będzie na bieżąco z filmowymi nowinkami, nie będzie znało modnych w danym czasie bohaterów ani powiedzonek, a co za tym idzie – będzie pozbawione dostępu do pewnych sfer kultury masowej, bardzo ważnej dla jego rozwoju ze względu na budowanie poczucia przynależności do grupy. Przeprowadzone przeze mnie wcześniejsze badania dowodzą, że dzieci niewidome chcą uczestniczyć w życiu kulturalnym na równi ze swoimi widzącymi rówieśnikami i mieć możliwość rozmawiania z nimi również na temat filmów i programów telewizyjnych. Nie chcą być z powodu swojej niepełnosprawności dodatkowo dyskryminowane czy wyobcowane, a takie się niestety często czują.

Bez wątpienia materiały audiowizualne, w tym również programy telewizyjne, stanowią istotne źródła poznawcze. Jak już wspominałam wcześniej, każde dzieło audiowizualne składa się z dwóch uzupełniających się warstw: wizualnej i dźwiękowej. Nie mając dostępu do któregoś z tych komponentów (a audiodeskrypcja zastępuje komponent wizualny), nie jesteśmy w stanie w pełni zrozumieć danego dzieła. W związku z tym, gdy dzieci niewidome samodzielnie oglądają programy bez audiodeskrypcji, znaczna część treści pozostaje dla nich niezrozumiała, ponieważ wielu rzeczy nie są w stanie wywnioskować na podstawie samych tylko dialogów i dźwięków tła; czasem sens lub przesłanie filmu stają się dla nich zupełnie niejasne. Mylna interpretacja treści zaburza ich wizję świata przedstawionego w danym programie/filmie, a nawet obraz świata w ogóle, np. gdy błędnie odczytują informacje zawarte w programach popularnonaukowych. To z kolei może prowadzić do pewnych nierówności w rozwoju dzieci niewidomych względem dzieci widzących. Jednak audiodeskrypcji w dziele audiowizualnym dla dzieci nie tylko umożliwia jego pełne zrozumienie i zapewnienia rozrywkę, ale też stanowi część materiału edukacyjnego (Orero 2011). Prowadzone do tej pory badania, m.in. te z udziałem dzieci (Krejtz i in. 2012a i 2012b; Zabrocka 2014a i 2014b), dowodzą, że dzięki audiodeskrypcji niewidomi są w stanie uzyskać taką samą wiedzę jak osoby widzące. Audiodeskrypcja kieruje procesem poznawczym odbiorcy, zwracając jego uwagę na treści w danym momencie najbardziej istotne. W ten sposób, również w przypadku dzieci widzących, usprawnia

ona proces przyswajania i zapamiętywania poszczególnych informacji (Krejtz i in. 2012a: 99 i 2012b: 83–84, 88). Co więcej, audiodeskrypcja pozwala dzieciom niewidomym poznać różnice pomiędzy dziełem filmowym a książką (np. w formie audiobooka) czy słuchowiskiem. Nie mając możliwości pełniejszego kontaktu z filmem, kinem, teatrem, dzieci te mogą nie umieć z nich korzystać również w dorosłym życiu.

Które z programów dla dzieci powinny być zatem uzupełniane o ścieżkę audiodeskrypcji? Zdaniem ankietowanych – właściwie wszystkie, počawszy od kinowych produkcji animowanych, skończywszy na bajkach i programach nadawanych przez telewizję. Wspominali oni również o zapotrzebowaniu na audiodeskrybowane przedstawienia teatralne dla najmłodszych. Osobną sprawą jest wiek, w jakim należałoby zaznajamiać niewidome dziecko z audiodeskrypcją: ankietowani uznali, że im szybciej, tym lepiej, a obecność audiodeskrypcji w programach dla 3–4-latków to już konieczność. Swoją opinię uzasadniali oni tym, że dzieci widzące również od najmłodszych lat mają kontakt z telewizją czy kinem, a zatem dzieciom niewidomym można by było zaproponować te same programy i filmy, ale w wersji z audiodeskrypcją. Respondenci uznali telewizję za jedno z bogatszych (i popularniejszych) źródeł wiedzy o świecie i kulturze. W ich opinii programy i filmy przekazują dzieciom sposoby widzenia świata i postępowania, uczą je różnych postaw i norm obyczajowych, a przez to wprowadzają do życia w społeczeństwie. Emilie Schmeidler i Corinne Kirchner zauważają, że odpowiednio napisana audiodeskrypcja może edukować niewidome dzieci również w zakresie języka ciała, gestów czy mimiki (oraz związanych z nimi emocji), które są zachowaniami społecznymi nabywanymi przez widzące dzieci w sposób naturalny na drodze obserwacji (Schmeidler, Kirchner 2001), a których dzieci niewidome należy nauczyć, by ułatwić im normalne funkcjonowanie w społeczeństwie i komunikację z innymi ludźmi (Walter 2007: 23–29).

Czy zatem dorośli uważają, że audiodeskrypcja w programach dla dzieci pełni rolę szczególną, a jeśli tak, to dlaczego? Na podstawie ankiet można mówić o dwóch głównych (i w znacznym stopniu przenikających się) sferach oddziaływania audiodeskrypcji na dziecko, a mianowicie o sferach edukacyjnej i społecznej. Audiodeskrypcja wpisuje się w założenia wczesnego wspomaganie i pełni wieloraką funkcję edukacyjną. Wiąże się to z faktem, że programy telewizyjne dla najmłodszych widzów i filmy animowane mają na celu nie tylko bawić, ale też wychowywać i uczyć. Szczególnie dziś – w dobie praktycznie nieograniczonego dostępu do mediów wizualnych, odpowiednio wykorzystane stanowią bardzo powszechną, atrakcyjną i chętnie wybieraną

formą spędzania wolnego czasu⁷ oraz ważne narzędzie w nauczaniu i istotne źródło wiedzy o świecie. Jak zauważa Tatiana Osolińska, nowoczesne media wpływają również na zadawanie pytań przez dzieci, ponieważ stwarzają sytuacje dialogowe, dzięki którym dziecko poszerza swoją wiedzę i zasób słownictwa. Autorka zwraca jednak uwagę na fakt, że rodzice powinni towarzyszyć dziecku w czasie każdej tego typu aktywności i nią kierować (Osolińska 2010: 17, 21). Na podstawie tego, co dziecko zobaczy w telewizji, projektuje sobie ono określoną wizję świata, gromadzi pewną o nim wiedzę, tworzy bazę kulturową. Audiodeskrypcja jako swojego rodzaju zamiennik obrazu pełni dokładnie tę samą co on funkcję – informując i bawiąc, stymuluje wyobraźnię dziecka i kieruje jego procesem poznawczym. Audiodeskryptor ma zatem ogromny wpływ na sposób myślenia dziecka o otaczającej je rzeczywistości. Jednak przygotowując skrypty audiodeskrypcji przeznaczone dla najmłodszych odbiorców, powinien on zwracać uwagę nie tylko na ich zawartość treściową, ale też na język, ponieważ audiodeskrypcja ma ogromny wpływ na rozwój językowy dziecka, które zasłyszane określenia, frazeologizmy, powiedzenia, a nawet całe zdania zapamiętuje i powtarza, swobodnie je przekształcając. Podsumowując, audiodeskrypcja nie tylko zapewnia rozumienie programu/filmu przez dziecko niewidome i w związku z tym rozrywkę, ale też kształtuje językowy obraz świata u dziecka niewidomego i rozwija jego kompetencje językowe (Orero 2011). Co ciekawe, już nawet bardzo małe dzieci potrafią wyłapać takie niuanse, jak niektóre gry słowne czy odstępstwa od norm językowych. W sposób swobodny potrafią one także bawić się językiem, są często dużo bardziej aniżeli dorośli otwarte na tworzenie nowych słów, łatwo odgadują znaczenia neologizmów czy formalnie nieistniejących w języku zbitek wyrazów. W znakomitej większości mają bardzo dobrze rozwinięty system skojarzeń, być może dlatego, że same często tworzą zupełnie nowe słowa/określenia i przychodzi im to w sposób zupełnie naturalny. W związku z tym audiodeskryptor z jednej strony musi bardzo dbać o styl wypowiedzi, z drugiej natomiast może popuścić wodze fantazji i przekraczać pewne granice wyznaczone przez poprawność językową, aby w sposób najlepszy z możliwych oddać treść i atmosferę audiodeskrybowanego progra-

---

⁷ Możemy odwołać się tu do wyników badań opisanych przez Monikę Gielzak-Chudziak w artykule *Miejsce środków masowego przekazu w czasie wolnym dzieci*, które pokazują, jak dużą popularnością wśród dzieci w wieku szkolnym cieszą się zabawy z wykorzystaniem komputera (i Internetu) oraz oglądanie telewizji. Zajęły one czwarte i piąte miejsce wśród ulubionych rozrywek uczniów klas III i opowiedziało się za nimi kolejno 61% i 59% ankietowanych (Gielzak-Chudziak 2010: 42). Jeszcze chętniej z tych form rozrywki dzieci korzystają pod nieobecność rodziców (Gielzak-Chudziak 2010: 48–49).

mu. Produkcje audiowizualne dla dzieci każdorazowo mają wpisana w swój charakter pewną dozę bajkowości i humoru. Przeprowadzane przeze mnie badania z udziałem dzieci niewidomych i niedowidzących dowodzą, że dzieci te w pierwszej kolejności zwracają uwagę na dźwięki tła, przywiązując do nich ogromną wagę. Odgłosy towarzyszące poszczególnym scenom, komiczne pod względem formy wypowiedzi postaci oraz nieoczekiwane zestawienia słów pojawiających się w audiodeskrypcji to dla dzieci ogromna część rozrywki związanej z oglądaniem filmów. Są to elementy bardzo silnie przykuwające uwagę dzieci (również tych widzących) i najczęściej przez nie naśladowane. Owieczka z filmu *Odbijany*, który pokazywałam dzieciom w czasie jednego z moich wcześniejszych badań, w ich opinii zabawnie skacze, gdyż jej podskokom towarzyszy zabawny dźwięk, mówi w śmieszny sposób, bo użyzony jej głos jest komiczny, w końcu sama owieczka jest zabawna, bo opis jej wyglądu wprowadzony przez audiodeskrypcję jest pełen humoru i żartów słownych. Nietypowe użycie słów bawi dziecko tak samo jak dorosłego, o czym również należy pamiętać przy tworzeniu ścieżki audiodeskrypcji do programów dla najmłodszych. Zdaniem ankietowanych dopasowanie formy audiodeskrypcji do typu i treści programu w przypadku produkcji dla dzieci ma dużo większe znaczenie aniżeli w przypadku tych dla dorosłych, przez co wart rozważenia wydaje się pomysł tworzenia audiodeskrypcji dziecięcej w formie wierszyków, piosenek czy też w inny nietypowy sposób. Dzieci widzące mają do dyspozycji zaawansowaną technologicznie, bardzo atrakcyjną warstwę graficzną programu/filmu, postacie o sugestywnym (i często humorystycznym) wyglądzie, ruchach, mimice. W takim samym stopniu przykuwająca uwagę audiodeskrypcja – zatem zabawna i starannie przygotowana, odczytana z odpowiednią modulacją głosu, wyrazista, ale nie dominująca – wraz z warstwą dźwiękową filmu z powodzeniem może zastąpić dzieciom niewidomym niedostępne dla nich bodźce wizualne⁸.

Obecność audiodeskrypcji pozytywnie wpływa na funkcjonowanie niewidomego dziecka w grupie rówieśniczej, gdyż wyrównuje jego szanse na samodzielny dostęp m.in. do mediów audiowizualnych czy innych dóbr do tej pory zarezerwowanych praktycznie wyłącznie dla osób widzących. Dzięki audiodeskrypcji dzieci z dysfunkcją wzroku mogą korzystać z tego, co dzieci

---

⁸ Pilar Orero w artykule *Audio Description for Children: Once upon a time there was a different audio description for characters* kilkakrotnie podkreśla, jak ważne w wypadku audiodeskrypcji dla dzieci jest dopasowanie jej pod każdym względem do treści filmu/programu oraz do faktycznych potrzeb grupy docelowej. Orero pisze też, że w audiodeskrypcji przygotowywanej dla dzieci narracja może być bardziej ekspresywna i pełna emocji, aniżeli zaleca się to w przypadku audiodeskrypcji dla dorosłych (Orero 2011).

widzące, a nie tylko z wybranych materiałów przygotowanych specjalnie na ich potrzeby, nie muszą więc czuć się inne, odsuwane poza grupę rówieśników. Ta równość od najmłodszych lat jest niezwykle istotna dla osób z każdego rodzaju niepełnosprawnością. O ile małym dzieciom programy/kreskówki mogą „audiodeskrybować” rodzice czy opiekunowie, to już w wieku przedszkolnym, gdy dzieci uczą się samodzielnie wykonywać wiele podstawowych, codziennych czynności, powinny być oswajane z obcymi głosami w audiodeskrypcji, w tym z mową sztuczną, z którą wielokrotnie spotkają się w dorosłym życiu, choćby w pracy z komputerem. W tym miejscu chciałabym przytoczyć wypowiedź jednej z ankietowanych osób:

Będąc dzieckiem, nie miałam możliwości oglądania filmów czy programów z audiodeskrypcją. W ogóle mało filmów oglądałam, wołałam słuchać bajek. Myślę jednak, że audiodeskrypcja jest ważna, bo w nieco inny sposób niż książka czy słuchowisko kształtuje wyobraźnię dziecka niewidomego. Pozwala mu też integrować się z rówieśnikami. W czasie wspólnym z dziećmi widzącymi seans dziecko niewidome będzie mogło się śmiać, kiedy śmieją się inni, dziwić się, kiedy dziwią się inni. Będzie mogło wyrażać opinię na temat obejrzanego filmu czy programu.

Jak pokazują wyniki przeprowadzonej ankiety, słowo audiodeskrypcji kierowane do dzieci jest słowem szczególnym, tak jak szczególnymi, bardzo wrażliwymi i wyjątkowo spostrzegawczymi (a przez to wymagającymi) widzami są dzieci. Bardzo celnie potrafią one wyłapać wszelkie potknięcia i nieścisłości, ale też cieszą się z zabiegów mających na celu ubarwienie, „ubajkowanie” świata im przedstawianego. Z ogromną dozą zaufania i jednocześnie pozytywnej, dziecięcej naiwności przyjmują to, co im dajemy m.in. za pośrednictwem kina i telewizji. Błyskawicznie przyswajają pewne informacje oraz wzorce, które następnie powielają w swoich zachowaniach. Często też powtarzają rozmaite konstrukcje językowe, zasłyszane słowa i powiedzenia, co potwierdzają badania na temat audiodeskrypcji w odbiorze dzieci (Krejtz i in. 2012a; Zabrocka 2014a i 2014b). Audiodeskrypcja wpływa zatem korzystnie na wiedzę i rozwój językowy dzieci niewidomych, a także na ich rozwój emocjonalny, dostęp zaś (lub jego brak) do produktów audiowizualnych może decydować o ich poczuciu własnej wartości.

Właśnie przez to, że audiodeskrypcja tworzona dla niewidomych dzieci wpływa na nie na tak wielu płaszczyznach, jest ona audiodeskrypcją szczególną i powinna być tworzona z ogromną starannością nie tylko ze względu na zawartość, ale także formę i język. Audiodeskryptor, biorąc pod uwagę zdolności percepcyjne odbiorcy, jego wiedzę ogólną i poziom językowy, powinien

przekładać świat przedstawiony w formie obrazu na słowa w sposób „piękny i wierny”, objaśniając i tłumacząc, jednak bez naddawania treści i dorzucania własnej interpretacji, przy czym to ostatnie jest dość idealistycznym wskazaniem dla twórców każdej audiodeskrypcji. Przede wszystkim jednak audiodeskrypcja dla dzieci w ogóle musi być w Polsce bardziej rozpowszechniona.

Literatura

- Braun, S., 2007, Audio Description from a discourse perspective: a socially relevant framework for research and training, <http://epubs.surrey.ac.uk/303024/1/fulltext.pdf> (dostęp: 15 grudnia 2013 r.).
- Giełzak-Chudziak, M., 2010, „Miejsce środków masowego przekazu w czasie wolnym dzieci”, [w:] *Edukacja, wychowanie, poradnictwo w mediach*, M. Wawrzyniak-Chodaczek, A. Łysak, M. Kondracka-Szala (red.), Toruń, s. 38–57.
- Fels, D.I., Udo, J.P., Diamond, J.E., Diamond J.I., 2006, „A Comparison of Alternative Narrative Approaches to Video Description for Animated Comedy”, [w:] *Journal of Visual Impairment and Blindness*, nr 100(5), s. 295–305.
- Krejtz, I., Szarkowska, A., Walczak, A., Krejtz, K., Duchowski, A., 2012a, „Audio Description as an Aural Guide of Children’s Visual Attention: Evidence from an Eye-Tracking Study”, [w:] *ETRA’12 Proceedings of the Symposium on Eye Tracking Research and Applications*, New York, s. 99–106.
- Krejtz, K., Krejtz, I., Duchowski, A., Szarkowska, A., Walczak, A., 2012b, „Multimodal learning with audio description: an eye tracking study of children’s gaze during a visual recognition task”, [w:] *Proceedings of the ACM Symposium on Applied Perception (SAP ’12)*, New York, s. 83–90.
- Mälzer-Semlinger, N., 2012, „Narration or description: What should audio description «look» like?”, [w:] *Emerging topics in translation: Audio description*, E. Perego (red.), Triest, s. 29–36.
- Orero, P., 2011, „Audio description for children: Once upon a time there was a different audio description for characters”, [w:] *Entre texto y receptor: Accesibilidad, doblaje y traducción*, E. Di Giovanni (red.), Frankfurt, s. 169–184.
- Orero, P., 2012, „Film reading for writing audio descriptions: A word is worth a thousand images?”, [w:] *Emerging topics in translation: Audio description*, E. Perego (red.), Triest, s. 13–28.

- Osolińska, T., 2010, „Wpływ mediów na zadawanie pytań przez dzieci w wieku przedszkolnym”, [w:] *Edukacja, wychowanie, poradnictwo w mediach*, M. Wawrzyniak-Chodaczek, A. Łysak, M. Kondracka-Szala (red.), Toruń, s. 13–22.
- Remael, A., Vercauteren, G., 2007, „Audio describing the exposition phase of films. Teaching students what to choose”, [w:] *Trans. Revista de traductología*, nr 11, s. 73–93.
- Schmeidler, E., Kirchner, C., 2001, „Adding audio-description: does it make a difference?”, [w:] *Journal of Visual Impairment and Blindness*, nr 95(4), s. 197–212.
- Snyder, J., 2005, *Audio Description: The visual made verbal*, <http://www.audiodescribe.com/links/AD-The%20Visual%20Made%20Verbal.pdf> (dostęp: 15 grudnia 2013 r.).
- Szarkowska, A., 2011, *Audiodeskrypcja z syntezą mowy*, <http://avt.ils.uw.edu.pl/ad-tts/> (dostęp: 15 grudnia 2013 r.).
- Szymańska, B., 2011, „Audiodeskrypcja, czyli o tym jak kultura audiowizualna staje się dostępna dla osób niewidomych”, [w:] *Tyflo Świat*, nr 4 (13), s. 26–37, http://www.firr.org.pl/uploads/PUB/tyfloswiat_4_13_2011.pdf (dostęp: 15 grudnia 2013 r.).
- Szymańska, B., *Rekomendacje dotyczące udostępniania instytucji muzealnych osobom z niepełnosprawnością wzroku i tworzenia audiodeskrypcji do dzieł plastycznych*, <http://www.nimoz.pl/pl/dzialalnosc/edukacja/audiodeskrypcja-i-inne-metody-udostepniania-zbiorow-muzealnych-osobom-z-niepelnosprawnoscia-wzroku> (dostęp: 15 grudnia 2013 r.).
- Tomaszkiewicz, T., 2008, *Przekład audiowizualny*, Warszawa.
- Walter, N., 2007, *Nowe media dla niewidomych i słabowidzących*, Poznań.
- Zabrocka, M., 2014a, „Audiodeskrypcja artystyczna w odbiorze osób niewidomych i niedowidzących”, [w:] *Języki specjalistyczne wczoraj, dziś i jutro*, M. Łukasik, B. Mikołajewska (red.), Warszawa, s. 454–466.
- Zabrocka, M., 2014b, „Audiodeskrypcja tradycyjna a audiodeskrypcja artystyczna: o wpływie języka i formy audiodeskrypcji na komfort jej odbioru przez osoby niewidome i niedowidzące”, [w:] *Słowo we współczesnych dyskursach*, K. Jachimowska, B. Kudra, E. Szkudlarek-Śmiechowicz (red.), Łódź 2014, s. 453–462.

Audio Description in programmes dedicated to children – a special kind of Audio Description?

Summary

The aim of this paper is to answer several very important questions concerning the role of audio description in programmes and films addressing children. By analysing the answers provided by thirty-six adults (not only blind and partially sighted but also sighted, i.e. parents of the blind children), we will try to explain why audio description in programmes and films for the blind children plays such a special role. First of all, audio description offers the blind children an opportunity to have a normal life as well as equal access to the visual media and art, and this has a great impact on the comfort of their present and future life. The blind children do not want to be discriminated against because of their disability. They do not want their visual loss to determine their life and therefore they want to share their interests with their sighted friends, watch the same cartoons and films that the sighted children watch at the time. The blind children want to be up-to-date when it comes to cartoons' heroes and the latest film productions. That is why audio description is good for their mental condition and self-confidence. What is more, owing to audio description we can help the blind children to learn about the world, about the stereotypes that the world we live in is built upon. Clearly, it helps them to develop their own vision of the world. By using audio description, we can stimulate children's cognitive processes as well as influence their view of the world. The results of various studies focusing on audio description for children prove that a well-prepared audio description can be fun and educational at the same time. We refer to the studies conducted by Agnieszka Szarkowska and Anna Jankowska in 2011 (Szarkowska 2011) as well as the result of the first stage of our own studies conducted in 2013 on the artistic audio description (Zabrocka 2014a and 2014b) and children's preferences concerning the voices that read the audio description script. It improves the blind children's language skills and develops their vocabulary (Zabrocka, the aforementioned results were presented in September 2013 in Dubrovnik during the 5th Conference Media for All). Audio description helps the blind children to learn normal life and that is why its role seems to be so crucial and unique; this was emphasised by the participants of the study described in the paper.

Keywords: audio description, audiovisual translation, cognitive processes

